

ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ВІД ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розглянуто сутність інформаційно-психологічних операцій (ІПО) як інструменту гібридної війни. Наведено визначення поняття з сучасних джерел, проаналізовано приклади ІПО в контексті російсько-української війни та запропоновано стратегії захисту населення. Підкреслено важливість медіаграмотності, резилієнтності та контрнарративів для протидії маніпуляціям. Актуальність теми обґрунтовано потребою в системному підході до захисту суспільства в умовах інформаційних загроз.

Ключові слова: інформаційно-психологічні операції, психологічна війна, дезінформація, захист населення, гібридна війна.

Abstract

The article examines the essence of information and psychological operations (IPO) as a tool of hybrid warfare. It provides definitions of the concept from contemporary sources, analyzes examples of IPO in the context of the Russian-Ukrainian war, and proposes strategies for protecting the population. The importance of media literacy, resilience, and counter-narratives in countering manipulation is emphasized. The relevance of the topic is justified by the need for a systematic approach to protecting society in the face of information threats.

Keywords: information and psychological operations, psychological warfare, disinformation, civil protection, hybrid warfare.

Вступ

Інформаційно-психологічні операції (ІПО), є ключовим елементом сучасних конфліктів, де інформація стає зброєю для впливу на свідомість населення. У контексті гібридної війни, як у випадку російсько-української, ІПО спрямовані на деморалізацію, дезорієнтацію та розділення суспільства. За даними сучасних досліджень, такі операції поєднують пропаганду, дезінформацію та кібератаки, що ускладнює їх виявлення та нейтралізацію. Актуальність теми зумовлена швидким розвитком цифрових технологій, які посилюють вплив ІПО на цивільне населення.

Метою статті є аналіз визначень ІПО, наведення прикладів з російсько-української війни та пропозиція шляхів захисту.

Основна частина

Визначення поняття "інформаційно-психологічна операція" у сучасній літературі варіюється залежно від контексту, але загалом акцентує на планованому впливі на психіку та поведінку. Згідно з RAND Corporation, психологічна війна включає плановане використання пропаганди та інших психологічних операцій для впливу на думки, емоції, ставлення та поведінку опозиційних груп [1]. Це визначення підкреслює стратегічний характер ІПО як інструменту для досягнення військових чи політичних цілей без прямого фізичного протистояння.

Інше визначення пропонує Oxford Public International Law: мета психологічних операцій – індукувати або посилювати іноземні ставлення та поведінку, сприятливі для цілей ініціатора, відповідно до доктрини спільних операцій [2]. Автори цього визначення наголошують на юридичних межах ІПО в міжнародному праві, зокрема в умовах збройних конфліктів.

У систематичному огляді когнітивної та психологічної війни від The Dialogue Humanitarian Journal ІПО визначаються як "психологічні операції" або "військові операції підтримки інформації", спрямовані на вплив на мотивацію та об'єктивне мислення аудиторії через вибрану інформацію [3]. Автор огляду вказує на еволюцію терміна від класичної PSYOP до сучасних операцій в інформаційному середовищі.

Конкретні приклади ІПО спостерігаються в російсько-українській війні, де обидві сторони застосовують такі операції. Росія використовує інформаційне управління через державні ЗМІ та боти в соціальних мережах для поширення дезінформації, як зазначає Anil Khosla у "Psychological Warfare in Ukraine: Success or Failure" [4]. Прикладом є кампанії з підризу

мобілізації в Україні, де російські ППО спрямовані на дискредитацію процесу, зниження морального духу та поширення фейків про "примусову мобілізацію"[5].

Варто виокремити конкретні випадки, що демонструють варіативність форматів ворожих впливів. Яскравим прикладом технологічної дипфейк-атаки стала спроба поширення фейкового відеозвернення Президента України 16 березня 2022 року із закликом скласти зброю. Метою операції було не стільки переконання, скільки тестування реакції суспільства та створення хаосу. Іншим типом є соціально-психологічні маніпуляції на побутовому рівні, наприклад, кампанія «сусід зі світлом» під час блекаутів. Російські спецслужби поширювали наративи про несправедливий розподіл електроенергії, зміщуючи фокус агресії українців із зовнішнього ворога на внутрішні органи влади, провокуючи розкол суспільства.

Ефективність таких операцій базується на когнітивних вразливостях. Як зазначає Том Ніколс у праці «Диванні експерти», інтернет посилює підтверджувальне упередження: «ми шукаємо новини, які підтверджують наші переконання, і відкидаємо все інше»[6]. Це робить втомлене війною населення вразливим до маніпуляцій. Водночас А. Мегель та М. Яремчук наголошують, що ключовим механізмом впливу є емоції: «Інформаційно-психологічна операція — це завжди гра на емоціях. Страх, паніка, зневіра або, навпаки, ейфорія — це ті стани, в яких людина стає керованою».[7]

З українського боку ефективним прикладом є кампанія "I Want to Live", яка через цифрові канали заохочує російських солдатів до здачі в полон, використовуючи смартфони для персоналізованих повідомлень. Як аналізує Irregular Warfare Initiative, ця PSYOP призвела до тисяч дзвінків на гарячу лінію та реальних здач [8]. Інший приклад – російські операції з впливу на громадську думку в Європі та США для підтримки своїх інтересів, включаючи пропаганду про "нацизм" в Україні [9].

Для захисту населення від ППО пропонується комплексний підхід. По-перше, підвищення медіаграмотності: освітні програми для розпізнавання дезінформації, як рекомендує "Protection Against Negative Information-Psychological Influences in Conditions of Hybrid War", де автори пропонують інтеграцію в шкільні та громадські програми [10].

По-друге, розвиток резилієнтності: інвестиції в стійку інфраструктуру та суспільну єдність, щоб заперечити супротивнику досягнення цілей через шок та розділення [11]. Це включає швидкі контрнарративи від уряду, як у "Lessons on Public-Facing Information Operations" [12].

По-третє, використання військових рамок, таких як MISO (Military Information Support Operations), для стратегічної протидії, як пропонує Taylor & Francis [13]. У контексті України – посилення кіберзахисту та міжнародної співпраці для моніторингу ППО.

Тож відзначимо, що «належне розуміння правди, вміння її відшукувати, сприймати чужі (інші) інтерпретації правди є важливою (можливо, необхідною) умовою успішного розвитку суспільства та окремого індивіда» [14], таке вміння особливо актуалізується в часи інформаційного суспільства, коли легко створюється та поширюється різноманітний медіа контент.

Отже, захист від ППО вимагає інтеграції освіти, технологій та політики. Без системної протидії такі операції можуть підірвати суспільну стабільність, як у російсько-українській війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Psychological Warfare. RAND Corporation. URL: <https://www.rand.org/topics/psychological-warfare.html> (дата звернення 08.12.2025).
2. Psychological Warfare. Oxford Public International Law. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e385> (дата звернення 08.12.2025).
3. A Systematic Review Of Cognitive And Psychological Warfare. TDHJ. URL: <https://tdhj.org/blog/post/cognitive-psychological-warfare/> (дата звернення 08.12.2025).
4. Psychological Warfare in Ukraine: Success or Failure. Anil Khosla. URL: <https://55nda.com/blogs/anil-khosla/2025/04/02/636-psychological-warfare-in-ukraine-success-or-failure/> (дата звернення 08.12.2025).
5. Russia's Attempts to Undermine Mobilisation. ICDS. URL: <https://icds.ee/en/russias-attempts-to-undermine-mobilisation/> (дата звернення 08.12.2025).
6. Ніколс Томас. Диванні експерти. Як необмежений доступ до інформації робить нас тупішими. – Київ, Наш Формат, 2019. – 240 с.
7. Ворожі ПІСО. Як визначити та протистояти / А. Мегель, М. Яремчук. – Київ, 2022. – 98 с.
8. "I Want to Live": Psychological Warfare for the Modern Era. Irregular Warfare Initiative. URL: <https://irregularwarfare.org/articles/i-want-to-live-psychological-warfare-for-the-modern-era/> (дата звернення 08.12.2025).
9. Russia's Shadow War Against the West. CSIS. URL: <https://www.csis.org/analysis/russias-shadow-war-against-west> (дата звернення 08.12.2025).

10. Protection Against Negative Information-Psychological Influences in Conditions of Hybrid War. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/361756913_Protection_Against_Negative_Information-Psychological_Influences_in_Conditions_of_Hybrid_War (2025).
11. Why the US needs a total defense strategy based on resilience. Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/articles/why-the-us-needs-a-total-defense-strategy-based-on-resilience/> (2025).
12. Lessons on Public-Facing Information Operations in Current Conflicts. Army University Press. URL: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/March-April-2025/Information-Operations/> (2025).
13. Strategic Military Information Support Operations for Countering... Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19361610.2025.2498446?af=R> (2025).
14. Теклюк А. Дорога правди до блага та добра. Кассен, Б., & Сігов, К. (Ред.) (2024). Європейський словник філософій: український контекст. Лексикон неперекладностей. Розділ І. Правда і добро (Т. V, сс. 17-77). Київ: Дух і Літера. // Sententiae 43:2 (2024) 170-175.

Фененко Богдана Олександрівна – студентка 2 курсу кафедри захисту інформації, Вінницький національний технічний університет, bfenenko1@gmail.com

Науковий керівник: **Теклюк Анатолій Іванович** – канд. філософських наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Bogdana O. Fenenko – 2nd year student, Department of Information Security, Vinnytsia National Technical University, e-mail: bfenenko1@gmail.com.

Supervisor: **Tekliuk Anatolii I.** — PhD in Philosophy, Associate Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: teklyuk.a.i@vntu.edu.ua